

Rola systemu finansowo – księgowego w konsolidacji sprawozdań finansowych

Systemy finansowo – księgowe (FK) są podstawowym narzędziem wykorzystywanym w celu usprawnienia i umożliwienia przedsiębiorcom realizacji obowiązków nałożonych na nich przepisami prawa bilansowego. Wykorzystywane są w szczególności w realizacji procesu prowadzenia ksiąg rachunkowych przy użyciu komputera, sporządzania sprawozdań finansowych, ustalania zobowiązań podatkowych oraz w coraz większym zakresie w celu wspomagania zarządzania firmą.

W zależności od celów stawianych służbom finansowo - księgowym, rozwoju działalności danego podmiotu gospodarczego oraz oczekiwań odbiorców informacji pochodzących z systemu FK, w praktyce stosowane są różne systemy, od najprostszych, wykorzystywanych często na początku działalności jednostek gospodarczych, po nowoczesne, zintegrowane systemy informatyczne, służące wieloobszarowemu zarządzaniu przedsiębiorstwem. Te ostatnie, znane jako systemy ERP, w praktyce nazywane systemami zarządzania zasobami przedsiębiorstwa (ang. Enterprise Resource Planning), odgrywają coraz większą rolę w zarządzaniu jednostkami wchodzącymi w skład grup kapitałowych, zobowiązanych do sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych.

Systemy FK w najprostszej swojej postaci wykorzystywane są do realizacji podstawowych funkcji finansowo – księgowych, a mianowicie prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz sprawozdawczości finansowej. Dostępne na rynku nowoczesne zintegrowane systemy FK to z kolei coraz częściej doskonałe narzędzia, które wspierają zarządzanie organizacją, gromadzą, przetwarzają, integrują i udostępniają dane dotyczące praktycznie każdej sfery działania jednostki gospodarczej.

Zasoby informacyjne rachunkowości, zorganizowane w formie oddzielnych komputerowych zbiorów danych, które powstają podczas agregacji danych finansowo-księgowych przy spełnieniu określonych wymagań nałożonych ustawą z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz 330, dalej także „UOR”) uważa się za równoważne z księgami rachunkowymi przedsiębiorcy. W praktyce przedsiębiorcy podejmując decyzję o wdrożeniu określonego systemu informatycznego, powinni upewnić się zatem, czy system ten gwarantuje pełną zgodność z zasadami i wymaganiami nałożonymi przez UOR, w szczególności w zakresie zapewnienia wiarygodności, poprawności i przejrzystości ksiąg rachunkowych oraz ochrony danych. Zgodnie bowiem z rozdziałem drugim UOR system informatyczny powinien między innymi zapewnić automatyczną kontrolę ciągłości zapisów przenoszenia obrotów lub sald. Wydruki komputerowe ksiąg rachunkowych powinny z kolei składać się z automatycznie numerowanych stron, z oznaczeniem pierwszej i ostatniej oraz być sumowane na kolejnych stronach w sposób ciągły w roku obrotowym. Niespełnienie takich wymagań może wiązać się

z ryzykiem uznania prowadzonych ksiąg rachunkowych za nierzetelne przy ewentualnej kontroli podatkowej lub badaniu sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta.

Wybrany przez użytkownika i spełniający wymagania UOR system FK należy następnie w odpowiedni sposób skonfigurować, aby możliwe było osiągnięcie celów stawianych służbom finansowo – księgowym w zakresie agregacji danych oraz szybkości ich uzyskiwania. Wśród użytkowników systemów, w szczególności jednostek dominujących, coraz większe znaczenie przy wyborze konkretnego systemu ma dążenie do automatyzacji zadań w dziale finansowo - księgowym, które mogą być wykorzystywane dla potrzeb prowadzenia rachunkowości oraz sprawozdawczości grup kapitałowych. W celu uzyskania takich efektów przedsiębiorcy zarządzający grupą jednostek coraz częściej rezygnują z powszechnie dostępnych na rynku narzędzi, zlecając opracowanie i wdrożenie systemu FK wyspecjalizowanym dostawcom takich systemów.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie możliwości, udogodnień i oszczędności jakie niesie ze sobą implementacja jednolitego systemu FK we wszystkich jednostkach grupy kapitałowej, także w jednostkach zagranicznych, przede wszystkim pod kątem sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego grupy kapitałowej.

Jak wcześniej wspomniano, podstawowym źródłem informacji o prowadzonej przez daną jednostkę działalności gospodarczej jest rachunkowość, której produktem finalnym jest sprawozdanie finansowe. W przypadku grupy kapitałowej, będącej zbiorem jednostek gospodarczych, rachunkowość wykracza poza tak rozumiane ramy. Informacje dostarczane przez jednostkę dominującą w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym mają zaprezentować grupę kapitałową w taki sposób, jakby była ona pojedynczym podmiotem gospodarczym. Dla celów konsolidacji pomija się bowiem aspekty prawne pomiędzy poszczególnymi spółkami grupy kapitałowej, koncentrując się na kwestiach kapitałowych oraz finansowych. W procesie łączenia sprawozdań finansowych spółki dominującej i spółek od niej zależnych obowiązują konkretne reguły, w szczególności należy dokonać odpowiednich wyłączeń oraz korekt konsolidacyjnych, w tym wyeliminować transakcje, które miały miejsce w okresie sprawozdawczym między spółkami z grupy kapitałowej. Ponadto należy także odpowiednio skorygować przychody i koszty operacji gospodarczych dokonanych między jednostkami objętymi konsolidacją, jak również zyski i ewentualnie straty zatrzymane w aktywach spółek wchodzących w skład grupy kapitałowej. Wyłączeniu podlegają również w całości dywidendy naliczone lub wypłacone przez jednostki zależne jednostce dominującej i innym jednostkom objętym konsolidacją.

Pierwszą czynność, którą powinny wykonać służby finansowo – księgowe jednostki dominującej przed sporządzeniem skonsolidowanego sprawozdania finansowego, stanowi jednak doprowadzenie sprawozdań finansowych spółek zależnych do zasad wyceny i prezentacji, jakie obowiązywały w danym okresie w jednostce dominującej. Z uwagi na powyższe, grupy kapitałowe często wybierają rozwiązanie polegające na stosowaniu bardzo zbliżonych zakładowych planów kont oraz zasad wyceny aktywów i pasywów we wszystkich podmiotach wchodzących w skład grupy kapitałowej. Jeżeli natomiast w jakimkolwiek podmiocie nie jest możliwe zastosowanie analogicznych metod (niektóre

podmioty zagraniczne) z uwagi choćby na odmienne regulacje prawne, rozwiązaniem jest zastosowanie np. rozbudowanej ewidencji analitycznej lub pozabilansowej ułatwiającej późniejszą agregację zapisów dla celów konsolidacji.

Umiejtnie zaimplementowany system FK w podmiotach tworzących grupę kapitałową może skutecznie wspomagać proces konsolidacji jednostkowych sprawozdań finansowych w drodze odpowiedniego gromadzenia, wprowadzania oraz raportowania zarówno zarządczych, jak i obowiązkowych danych finansowych w spółkach oraz grupie kapitałowej poprzez w szczególności:

- jednolitość oraz ciągłość stosowanych zasad rachunkowości (np. takie same okresy ekonomicznej użyteczności dla poszczególnych składników aktywów trwałych),
- zbliżone nazewnictwo kont księgowych,
- takie samo grupowanie operacji gospodarczych na odpowiednich kontach,
- zgodność rozrachunków pomiędzy jednostkami grupy kapitałowej,
- terminowości i szybkości dostarczania informacji zarządczej.

Dzięki umiejętnemu skonfigurowaniu systemu FK oraz zaimplementowaniu przez podmioty wchodzące w skład grupy kapitałowej zbliżonych zasad (polityki) rachunkowości, proces konsolidacji danych finansowych może w znaczącej części odbywać się automatycznie w tym systemie. Odpowiednio zagregowane dane mogą z kolei służyć decydentom do oceny funkcjonowania całej grupy kapitałowej, m.in. w podziale na regiony geograficzne, rodzaje poszczególnych segmentów działalności operacyjnej lub ze względu na grupy produktowe. Jest to bardzo ważna funkcjonalność, użyteczna w szczególności podczas sporządzania części sprawozdania finansowego dotyczącej segmentów działalności wymaganej przez Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej nr 8 oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 19 lutego 2009 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim (Dz.U. 2009 Nr 33, poz. 259, ze zm. zwane dalej ROR).

W trakcie procesu konsolidacji danych finansowych odpowiednio zaimplementowany oraz jednolity dla wszystkich podmiotów grupy kapitałowej system finansowo – księgowy może ułatwić dokonanie wymaganych prawem przekształceń danych zawartych w jednostkowych sprawozdaniach finansowych, korekt, wyłączeń oraz ich eliminacji (np. eliminacji transakcji i zysków wewnątrzgrupowych, kalkulację wartości udziałów mniejszościowych / niesprawujących kontroli).

W szczególności system FK powinien pozwolić na automatyczne księgowanie dokumentów między spółkami powiązаныmi, takich jak m.in. sprzedaż towarów między spółkami grupy czy przekazanie dywidendy ze spółki zależnej do spółki dominującej.

W procesie konsolidacji danych finansowych system automatycznie powinien generować większość wyłączeń danych lub operacji wynikających z regulacji prawa bilansowego, weryfikować rozliczenia wzajemne, księgować niezbilansowane rozliczenia na specjalnie w tym celu wyodrębnione pozycje, m.in. gdy dana transakcja dokonana w jednym z podmiotów grupy została ujęta w dany okresie obrachunkowym, a w drugim

dopiero w kolejnym (np. strona transakcji nie otrzymała towaru lub środków pieniężnych w tym samym okresie sprawozdawczym). System może również wspomóc proces weryfikacji poprawności procesu konsolidacji poprzez generowanie wybranych raportów korekt, uzgodnień lub porównań (zarówno wprowadzanych ręcznie, jak i generowanych automatycznie). Należy bowiem pamiętać, iż nawet najlepiej skonfigurowany system FK może wymagać zasilenia w procesie konsolidacji dodatkowymi danymi lub korektami, których źródłem w szczególności są operacje niestandardowe, niepowtarzalne.

Na podstawie doświadczenia zawodowego stwierdzamy, iż do najważniejszych cech i możliwości rozwiązań wspierających konsolidację sprawozdań finansowych w systemie FK można zaliczyć:

- umożliwienie przeprowadzenia wyłączeń kapitałowych związanych z nabyciem czy utworzeniem danej spółki zależnej,
- kalkulację wartości firmy lub ujemnej wartości firmy, powstałych przy nabyciu spółek i ich rozliczanie w czasie,
- eliminację danych dotyczących rozliczeń wzajemnych,
- automatyzację korekt wynikających z różnic kursowych,
- eliminację zysków (strat) zatrzymanych w aktywach, dywidend oraz innych wzajemnych operacji pomiędzy podmiotami w grupie kapitałowej,
- jednolitość prezentacji raportów i konsolidacji w różnych standardach księgowości, walutach czy formatach danych,
- automatyczną konwersję danych.

Zwracamy uwagę, iż zasady konsolidacji zarówno według UOR, jak i rozwiązań międzynarodowych, są w ogólnych założeniach zbliżone. Różnice występują natomiast w szczególnych obszarach i sytuacjach, które w wielu przypadkach można odpowiednio skonfigurować w systemie FK w szczególności w przypadku zagadnień związanych z wartością firmy, która według UOR podlega umorzeniu, natomiast według standardów międzynarodowych powinna być poddawana testom na utratę wartości.

System FK może być również wykorzystany w celu przeliczania po odpowiednim kursie sprawozdań finansowych spółek zagranicznych na walutę kraju spółki sporządzającej skonsolidowane sprawozdanie finansowe. Różnica z takiego przeliczenia może być wówczas automatycznie księgowana w odpowiedniej pozycji kapitału własnego przypadającego jednostce dominującej i kapitału przypadającego udziałowcom mniejszościowym (niesprawującym kontroli).

Niektóre podmioty decydują się również na próbę automatyzacji zagadnień związanych z tematyką podatku odroczonego, w szczególności w sytuacji, gdy na części podmiotów wchodzących w skład grupy kapitałowej nie ciąży obowiązek tworzenia aktywów i rezerw na podatek odroczony. Można wówczas tak skonfigurować system FK, aby dla celów konsolidacji aktywa i rezerwy na odroczony podatek dochodowy kalkulowały się od odpowiednich sald bilansowych i były prezentowane w odpowiednich pozycjach sprawozdania finansowego.

Umiejętna implementacja systemu FK może jednocześnie ułatwić przygotowanie wymaganej przepisami rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 25 września 2009 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 169, poz. 1327, dalej także „rozporządzenie o konsolidacji”) dokumentacji konsolidacyjnej, która jest potwierdzeniem danych zawartych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. Dokumentacja ta zgodnie z par. 20 ww. rozporządzenia obejmuje:

- sprawozdania finansowe jednostek objętych skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym,
- dostosowanie sprawozdań finansowych jednostek podporządkowanych do zasad (polityki) rachunkowości obowiązujących przy konsolidacji,
- przeliczenie sprawozdań finansowych jednostek podporządkowanych na walutę polską,
- zestawienie korekt i wyłączeń dokonanych w celu konsolidacji,
- kalkulację wartości godziwej aktywów netto jednostek podporządkowanych,
- kalkulację wartości firmy oraz ujemnej wartości firmy i ich odpisów, w tym z tytułu trwałej utraty wartości,
- obliczenia kapitałów mniejszości,
- obliczenia różnic kursowych z przeliczenia sprawozdań finansowych jednostek podporządkowanych, wyrażonych w walutach obcych.

Warto podkreślić, iż decyzja o nabyciu konkretnego zintegrowanego systemu zarządzania klasy ERP może być w fazie wyboru, implementacji, testów oraz rozbudowy systemu postrzegane przez przedsiębiorców jako niezwykle kosztowne, jednak efekty i potencjalne korzyści, jakie może osiągnąć dana jednostka przy umiejętnym skonfigurowaniu takiego systemu, w postaci zapewnienia przejrzystości, sprawdzalności, wiarygodności danych dla potrzeb sprawozdawczości skonsolidowanej, mogą być wymierne w przyszłości.